

Nr 530.

Av herr **Sjölin**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 111, angående anslag för en dyrortsundersökning, m. m.

I proposition nr 111 föreslår regeringen att till kostnader för dyrortsundersökning anvisas ett reservationsanslag av 275 000 kronor. Den av civilministern tillsatta kommittén med uppdrag att utreda principerna för dyrortsgrupperingen, 1950 års dyrortssakkunniga, har i sitt den 10 januari 1951 avgivna betänkande gjort upp en kostnadskalkyl för dyrortsundersökningens genomförande, som slutar på 171 000 kronor. Socialstyrelsen har mot denna kalkyl invänt att den ej innefattar några kostnader för den kompletterande hyresräkning, som kan bli erforderlig på vissa mindre orter. Kostnaden härför beräknas till 75 000 kronor, men det förutsattes att, om detta belopp skulle visa sig otillräckligt, få inkomma med framställning om tilläggsanslag. Departementschefen har accepterat detta tillägg och dessutom framhållit, att den av honom föreslagna utökningen av antalet prisorter motiverar en mindre kostnadsökning, varjämte han anser, att hänsyn till inträdda kostnadsökningar bör tagas och att anslagssumman bör sättas till 275 000 kronor.

Det kan emellertid ifrågasättas om de av de sakkunniga angivna principerna oförändrade böra vara vägledande för ifrågavarande undersökningar.

I statens allmänna lönereglemente finns intagen en bestämmelse om att Kungl. Maj:t skall fördela landets kommuner och orter (stationeringsorter) i grupper efter levnadskostnadernas höjd på de enskilda orterna. De för beräkning av statlig inkomstskatt och kommunalskatt bestämda ortsavdragen skola i princip variera efter levnadskostnaderna på de olika orterna. Lönegrupperingen och skattegrupperingen bruka sammanföras till en grupp, allmänna dyrortsgrupperingen. Det kan tilläggas, att lönebestämmelserna i arbetsmarknadens kollektivavtal numera även i allmänhet baseras på denna dyrortsgruppering.

Det är tydligt, att det är angeläget att dyrortsgraderingen blir ur alla synpunkter rättvisande, varför det är nödvändigt att de olika orternas relativa levnadskostnader fastställas för att man skall få ett säkert underlag för löneplaceringen. Jämförelsen mellan levnadskostnaderna avser att skapa förutsättningar för att kunna tillämpa en och samma levnadsstandard överallt, likastandardprincipen. Dyrortssakkunniga säga också, att de finna det riktigtast att hålla fast vid likastandardprincipen, men göra dock vissa reservationer angående möjligheten till objektivitet. Kommittén säger så-

lunda: »Själva standardbegreppet kan få en preciserad innebörd endast om man ställer det i relation till en viss konsumtionssammansättning. Göres jämförelsen mellan orternas levnadskostnader på grundval av en viss budget, är det likväl ovisst huruvida denna verkligen motsvarar lika standard. Det kan t. o. m. synas uppenbart, att motsatsen är fallet (t. ex. att klimatet i Norrland kräver större bränslemängd än i Skåne för att uppvärmningsstandarden skall vara densamma). Justeringar med hänsyn till dylika omständigheter måste bli en bedömningsfråga.»

Man måste säga, att de sakkunniga här råkat välja ett mycket olyckligt exempel för att bevisa sitt påstående att justeringar enligt subjektivt omdöme måste göras. Det är självklart, att klimatet i Norrland kräver större bränslemängd, såvida inte det större uppvärmningsbehovet tillgodosetts på annat sätt. Det är naturligtvis i varje fall möjligt att siffermässigt fastställa den erforderliga bränslemängden för att uppnå samma uppvärmningsstandard i olika delar av landet.

Dyrortssakkunniga citera också med gillande följande uttalande av 1936 års lönekommitté: »Reallönen måste i princip inbegripa alla de reella fördelar, vari en viss lön omvandlas. Dessa är enligt kommittén beroende bl. a. av den *miljö* i vilken lönen tillgodonjutes samt av de *levnadsvanor* som miljön mer eller mindre präglar och inte endast av priserna.»

Att vid fastställande av dyrortsgraderingen införa begreppet levnadsvanor på så sätt att man skall taga hänsyn till dessas olikhet på olika platser synes mig helt oriktigt. I så fall skulle graderingen ej komma att baseras på likastandardprincipen. För att kunna tillämpa denna princip konsekvent synes mig det enda riktiga vara att basera undersökningen på den förutsättningen att konsumtionen är densamma på alla orter. Att den inte är detta spelar mindre roll, men när det gäller att fastställa levnadskostnaderna måste undersökningen baseras på en och samma grund. Man kan inte basera en jämförelse på inkommensurabla storheter. Helt säkert kan socialstyrelsen med ledning av de konsumtionsundersökningar som redan gjorts fastställa en viss så att säga ideell budget, eller man kanske kan kalla den normativ budget. Ehuru denna budget inte avser något visst bestämt hushåll sammanfaller den säkerligen med någon verklig hushållsbudget. Hur många konsumtionsundersökningar, som än göras, finns det ingen säkerhet för att den budget man sedan väljer kommer att bättre motsvara verkligheten. Belägg för denna uppfattning synas mig dyrortssakkunniga själva ge. Det heter nämligen i deras betänkande (SOU 1951: 7 s. 58): »Vid ett studium — — — bör kommas ihåg, att undersökningar av detta slag icke kan ge siffror som ur alla synpunkter äro tillfredsställande. Vissa utgifter växla starkt från det ena hushållet till det andra eller förekomma blott sällan, och slumpvariationerna bli därför i material av denna storlek ganska betydande. Därtill kommer systematiska fel av flera slag, nämligen

dels sammanhängande med att materialets representativitet icke är helt tillfredsställande (en rätt stor del av de utvalda hushållen vägrade att ställa sig till förfogande), dels beroende på att hushållen kan ha systematiskt under- eller överskott på vissa utgiftsposter.»

Med hänsyn till här påvisade svårigheter synes mig det lämpligaste vara att man betraktar den behövliga budgeten endast som ett instrument för att få fram erforderliga jämförelsesiffror. Det viktigaste är då att jämförelseobjekten äro desamma överallt.

Det är därför enligt min mening onödigt med ytterligare konsumtionsundersökningar, varför sådana inte böra företagas. Det av departementschefen äskade beloppet kan då minskas med 90 000 kronor. Naturligtvis är det mycket intressant ur sociologisk synpunkt att veta så mycket som möjligt om levnadsvanorna, men olikheterna i detta avseende äro inte relevanta för den undersökning som nu skall göras. Det gäller endast att fastställa kostnader på olika orter för upprätthållande av samma standard.

Ehuru dyrortssakkunniga ha sagt att »strängt taget borde naturligtvis flera år två budgeter användas», ha de dock inskränkt sig till att föreslå två och vidare anför: »De båda budgeterna bör representera ytterligheterna i levnadsvanor. Dessa ytterligheter utgöras av Stockholm och den egentliga landsbygden.» Departementschefen har föreslagit att tre budgeter skola upprättas.

I enlighet med den uppfattning jag givit uttryck åt är det onödigt med mer än en budget. Härigenom reduceras kostnaden ytterligare. Budgetens sammansättning bör naturligtvis vara så representativ som möjligt, och dyrortssakkunnigas förslag torde i stort sett kunna läggas till grund för de utgiftsposter som budgeten bör upptaga. Men det torde finnas anledning varna för att gå alltför långt. Att t. ex. förutsätta att i budgeten skola ingå tappade pengar och böter är väl minst sagt onödigt. Inte heller kan väl advokatarvode anses behöva ingå i en normal budget. Att å andra sidan göra gällande att en prisjämförelse rörande barnens uppfostran skulle sakna relevans är en åsikt som ej kan accepteras. Det är ovedersägligt, att de som bo i Stockholm och en del andra städer kunna ge barnen uppfostran till mindre kostnader än de som bo i landsorten.

Beträffande bostadskostnaden anföra de sakkunniga följande: »Rikt-punkten vid jämförelse av bostadskostnaderna — liksom vid alla andra element i dyrortsjämförelsen — bör vara den lika standarden.» Kravet på lika kvalitet har man sökt uppfylla. »I praktiken har det emellertid visat sig vara förenat med betydande svårigheter att på ett tillfredsställande sätt upprätthålla denna princip, trots det mycket omfattande statistiska material, som förelegat från de stora bostadsräkningarna. Förklaringen härtill ligger främst i bostadsbeståndets starkt skiftande karaktär på olika orter. Bostaden är inte en enhetlig, kvalitativt homogen vara som smör eller

mjölk, där en enkel prisjämförelse är tillräcklig.» Sakkunniga ha använt många sidor i sitt betänkande för att påvisa de stora svårigheter, som följa med hittills använda metod. De föreslå att kvalitetsundersökningen skall gälla ytterligare tre faktorer, nämligen storlek, ålder och wc eller icke wc. De räkna med att på detta sätt få femton lägenhetsgrupper i stället för förut nio.

Hysesräkningen har hittills gällt 1-rums-, 2-rums- och 3-rumslägenheter. Nu skulle följande kvalitetsgrupper beaktas:

1) med cv, wc och badrum, 2) med cv och wc men utan badrum, 3) med cv enbart, 4) med wc enbart, 5) utan både cv och wc. Sakkunniga framhålla vidare, att sedan medelhyrorna för olika lägenhetskategorier beräknats, »återstår frågan om huru dessa skola sammanvägas till ett genomsnittligt hyrestal för varje ort».

Tydligt är att den hittills använda metoden, trots att den förutsätter en hyresökning av gigantiska mått, medför betydande godtycklighet vid bostadskostnadens bestämning. När denna metod visat sig så kolossalt arbetskrävande och dyrbar och behäftad med så många osäkerhetsmoment, som de sakkunniga påvisa, vore det väl naturligt att söka en annan metod. En sådan synes mig ligga mycket nära till hands.

Kravet på den lika standarden leder helt logiskt till frågan: vad kostar en bostad av lika standard i ett nyuppfört hus på alla de 260 orter, där prisundersökningen skall göras? För att kunna bestämma detta, bör man beräkna kostnaden för uppförandet av ett nytt hus på var och en av dessa orter. Husen böra vad storleken beträffar avpassas efter på orten gällande byggnadsbestämmelser. Man skulle t. ex. i Stockholm och andra större städer kunna tänka sig större husblock, i städer i allmänhet lamellhus, i mindre städer och tätorter reveterade 4-familjshus och på landsbygden reveterade 2-familjshus.

Man bör kunna inskränka beräkningen av hyreskostnaden till en enda lägenhetstyp förslagsvis 2-rumslägenhet. Den skall i de olika husen ha samma golvyta, samma rums- och köksstorlek och samma utrymmen vad beträffar tambur, skafferi, skåp, garderober, vindskontor och källare. Det skall finnas centralvärmeledning, varmvatten och wc samt badrum av samma storlek och typ beläget i själva lägenheten.

Det skulle helt säkert inte vara några svårigheter för socialstyrelsen att i samarbete med bostadsstyrelsen och något större byggnadsföretag, t. ex. HSB, kunna få fram ritningar på ifrågasvarande hustyper med bl. a. den ifrågasatta standardlägenheten. Sedan kostnaden för hus och tomt på de olika orterna fastställts, skulle hyran bestämmas enligt myndigheternas beräkningsgrunder. Med denna metod skulle man enligt min mening få en reell grund för jämförelse av bostadskostnaderna på de olika orterna. Uppvärmningskostnaderna böra naturligtvis ingå i hyran. Den bör beräknas

under samma förutsättningar för alla orterna, t. ex. att det skall kunna hållas en inomhustemperatur av 18 à 19° vid de yttertemperaturer, som förekomma å de olika orterna.

Något anslag för hyresräkning skulle i detta fall ej erfordras.

Med anledning av vad jag har anfört tillåter jag mig föreslå,

att riksdagen beslutar att vid genomförande av förestående dyrortsundersökning de av mig anförda synpunkterna skola beaktas och att sålunda ingen konsumtionsundersökning på landsbygden skall verkställas, att ingen hyresräkning skall företagas och att för undersökningen beviljas ett förslagsanslag om 125 000 kronor.

Stockholm den 10 april 1951.

Bengt Sjölin.